

Проблеми розвитку соціальної сфери економічних районів України

Ю. ГОРЯЩЕНКО

Дніпропетровська державна фінансова академія

Досліджено основні компоненти соціально-культурного комплексу: зайнятість населення, попит на робочу силу, умови освіти, культури, мистецтва, рівень матеріального статку населення українських областей. Здійснено порівняльний аналіз повноти реалізації соціальних функцій суб'єктами управління в країнах з різним типом державного устрою.

Исследованы основные компоненты социально-культурного комплекса: занятость населения, спрос на рабочую силу, условия образования, культуры, искусства, уровень материального состояния населения украинских областей. Осуществлен сравнительный анализ полноты реализации социальных функций субъектами управления в странах с разным типом государственного строя.

The basic components of social-cultural complex are investigational: employment of population, demand on labour force, the conditions of education, cultures, arts, level of material condition of the population Ukrainian regions. The comparative analysis of plenitude of realization of social functions management subjects is carried out in countries with the different type of the political system.

Ключові слова: соціальна сфера, розвиток, економічний район, освіта, культура.

Вступ. На новому етапі суспільного розвитку спостерігається неухильне зростання ролі соціальної сфери та результатів її діяльності. Адже у будь-якій державі соціальна сфера служить інтересам людей як найвищій цінності суспільства. Сьогодні вона є важливим чинником інтегрування України у світогосподарські зв'язки, однією з провідних тенденцій розвитку яких є гуманізація соціально-економічних процесів і набуття ринковою економікою соціального характеру.

Соціальна сфера різних рівнів просторової організації є прямим або опосередкованим об'єктом дослідження багатьох учених у різних галузях: соціальної та політичної психології, соціології, економічної безпеки і прикладної економіки. Спроби теоретичного аналізу сутності соціальної сфери здійснювались соціологами ще на початку 80-х років (серед них — В. С. Барулін, М. В. Лашина). Надалі «естафету» перейняли С. І. Бразілов, В. Н. Іванов, В. Я. Нечаєв та інші.

Сьогодні інтерес до соціальної проблематики зростає швидкими темпами. Серед сучасних найпо-

мітніших праць — праці Е. М. Лібанової, в яких запропоновані шляхи удосконалення політики зайнятості, досліджено стан базових складових людського розвитку — матеріального добробуту, тривалості життя населення, освітньої інфраструктури тощо¹; також праці А. В. Барсукова, в яких досліджено стан інформаційного забезпечення регіональної соціальної політики². Варто також назвати роботи Н. М. Кисіль (вивчено особливості розвитку соціально-культурної сфери), В. М. Гейця, Л. К. Безчасного, Л. К. Семів, І. І. Лукінова, Л. І. Ільчука, С. П. Плечка та інших³. Багато з дослідників аналізували процес становлення регіональних ринків праці, методи та шляхи регулювання зайнятості і зниження рівня безробіття в регіонах (М. І. Долішній, Е. М. Лібанова, Л. К. Семів, Л. Шевчук та ін.). Окрім того, глибоко досліджені такі важливі категорії соціального порядку, що визначають сферу застосування соціальної політики, як сутність соціальної функції держави, соціальна сфера держави та інші. Переважає думка, що «тільки за допомогою досліджень і створення системи державного управління можливо забезпечити задоволення соціальних

¹ Лібанова Е. М. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз: моногр. / Е. М. Лібанова; НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж. — К., 2007. — С. 125–219.

² Барсуков А. В. Регіональна соціальна політика та інформаційне забезпечення її формування і реалізації: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / А. В. Барсуков; НАН України. Ін-т регіональних досліджень. — Львів, 2006. — С. 19.

³ Плечко С. П. Соціальна сфера в процесі становлення демократичного суспільства. — Електронний ресурс. — Режим доступу: http://www.cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id.

потреб суспільства та розвиток соціальної сфери»⁴. Проте слід зазначити, що проблеми соціальної сфери економічних районів України з їх різноманітною галузевою специфікою та різним соціально-економічним становищем, залишаються невирішеними, особливо це стосується комплексних наукових досліджень стабільного розвитку соціальної системи економічних районів.

Мета дослідження — розкриття суперечностей і перспектив розвитку соціальної сфери економічних районів України.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- запропонувати інформаційне забезпечення ефективної співпраці між владними і підприємницькими структурами (на прикладі провідних ФПП) та громадськістю у соціально-культурній сфері;

- дослідити основні компоненти соціально-культурного комплексу в соціальній сфері: зайнятість населення і попит на робочу силу, умови освіти, культури, мистецтва, а також рівень матеріального статку в областях у розрізі економічних районів країни;

- здійснити порівняльний аналіз повноти реалізації соціальних функцій суб'єктами управління в країнах з різним типом державного устрою.

Виклад основного матеріалу. Соціальна сфера — багатоаспектне поняття. Науковець Л. І. Ільчук у своєму дослідженні виділяє декілька підходів до визначення сутності соціальної сфери:

- соціальна сфера як сукупність великих соціальних груп: класів, націй, народів тощо;

- соціальна сфера як сукупність галузей народного господарства, тією чи іншою мірою задіяних у процесі задоволення соціальних потреб громадян, працівники яких одержують відповідні доходи із засобів, які виділені суспільством на ці потреби;

- соціальна сфера як частина інших сфер життєдіяльності суспільства, а не його самостійна підсистема, яка займає проміжне становище між економічною і політичною системами;

- соціальна сфера як відносно самостійна сфера життєдіяльності суспільства, що охоплює відносини між соціальними спільнотами, всередині цих спільнот, між окремими особами, що мають різне становище в суспільстві і беруть неоднакову участь у його соціальному житті;

- соціально-трудова сфера суспільства (соціальна сфера: освіта, охорона здоров'я, культура); ринок

праці, служби зайнятості, перепідготовка кадрів; сфера мотивацій виробничої праці; система соціального захисту населення; система соціального партнерства; система соціального страхування; пенсійна система; охорона праці»⁵.

Спираючись на свої дослідження, Л. І. Ільчук пропонує власне визначення цього поняття: соціальна сфера — цілісна, динамічна залежно від розвитку держави підсистема суспільства, породжена об'єктивною потребою суспільства у безперервному відтворенні суб'єктів соціального процесу; це стійка сфера людської діяльності соціуму з відтворення свого життя, простір реалізації соціальних функцій суспільства.

Інший учений — С. П. Плечко — дав таке визначення цієї категорії: «Соціальна сфера є базовою самостійною сферою суспільного буття, що охоплює усі прояви та реалії функціонування життя та діяльності суспільства в культурі»⁶. Він дійшов висновку, що соціальна сфера регіонів відображає різний ступінь розвитку соціально-територіальної спільноти. Автор стверджує: «Регіони, розвиваючи соціальну сферу, змушені та бажають привести до оптимального стану соціальні індикатори свого розвитку: величину прожиткового мінімуму, частку населення, яке знаходиться за порогом бідності, величину поляризації доходів, частку тих, що одержують професійну освіту, перелік та обсяг медичних послуг, за умови доступності населенню, частку безробітних, дитячої смертності та народжуваності».

Науковці С. І. Дорогунцов, Т. А. Заяць, Ю. І. Пітюренко стверджують, що «соціальна сфера — це каталізатор розвитку цивілізації, чинник формування духовно зрілої, компетентної, соціально активної людини, яка комфортно себе почуває в умовах будь-якої професійної діяльності»⁷. Цю сферу вони називають такою, що створює потенціал, а її розвиток — шляхом до подолання бідності.

Соціальна сфера, виробляючи послуги, сприяє розвитку людської особистості. Праця в соціальній сфері є суспільно корисною та необхідною. Вона опосередковано бере участь у виробництві матеріальних благ. Незаперечним є і той факт, що безпосереднім результатом діяльності працівників соціальної сфери, зокрема таких галузей, як культура, освіта, охорона здоров'я, є нематеріальні послуги. Останні, у свою чергу, поділяються на два підвиди: нематеріальні послуги, які безпосередньо входять у процес відтворення робочої сили (послуги працівників освіти, охорони здоров'я), і послуги, що спри-

⁴ Ільчук Л. І. Державне управління соціальною сферою в Україні. — Електронний ресурс. — Режим доступу: http://www.cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id.

⁵ Там же.

⁶ Плечко С. П. Соціальна сфера в процесі становлення демократичного суспільства. — Електронний ресурс. — Режим доступу: http://www.cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id.

⁷ Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: підручник / С. І. Дорогунцов, Т. А. Заяць, Ю. І. Пітюренко та ін.; за заг. ред. С. І. Дорогунцова. — К.: КНЕУ, 2005. — С. 568.

яють раціональному використанню вільного часу (послуги культури, мистецтва, підприємств побутового обслуговування тощо)⁸.

Соціальна сфера складається з двох комплексів: соціально-культурного та матеріально-побутового. До першого входять: освіта, охорона здоров'я, фізична культура і спорт, соціальне забезпечення, культура, мистецтво, наука і наукове обслуговування. До другого — роздрібна торгівля, громадське харчування, житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування населення. Об'єктом нашого дослідження є перший комплекс соціальної сфери.

Під розвитком соціальної сфери регіону розуміємо тривалий процес, що передбачає розвиток галузей і міжгалузевих зв'язків, підприємств, установ і організацій, які визначають спосіб і рівень життя людей регіону, їх добробут і споживання⁹.

«Розвиток соціальної сфери регіону — це сукупність самостійного відтворення явищ та організованих суспільством прогресивних змін»¹⁰.

Соціальна сфера як система включає механізми самоорганізації і саморегуляції соціальних взаємин і процесів. Її особливістю є те, що вона формується під впливом відносин соціальних груп та індивідів, які мають різне соціально-економічне становище у суспільстві.

Головні компоненти сучасної соціальної сфери наведені на рис. 1.

Для дослідження було обрано вісім областей — представників усіх економічних районів України, а саме: Вінницька (Подільський), Дніпропетровська (Придніпровський), Донецька (Донецький), Київ-

ська (Центральний; без урахування м. Києва), Львівська (Карпатський), Одеська (Причорноморський), Харківська (Східний) та Чернігівська (Поліський економічний район).

Відповідно до проведеного аналізу соціально-економічного потенціалу областей (табл. 1) та враховуючи структуру регіональних економічних комплексів (табл. 2), слід відзначити дещо розбалансовану політику на ринку праці майже в усіх досліджуваних областях відносно попиту і пропозиції на робочу силу (рис. 2).

Провідні ФПГ України, як втілення взаємодії бізнесу та влади, мають свою територіальну специфіку, обумовлену розміщенням продуктивних сил (див. табл. 1). Та кожна з них в умовах глобалізації диверсифікує свою діяльність, розвиваючи сферу послуг — визначальну складову сучасної економіки. Так, напрями бізнесу провідної ФПГ — SCM Group (СКМ) — гірничо-металургійний комплекс, енергетика, а також фінанси, телеком, медіа-бізнес, нерухомість.

Характеризуючи соціально-економічний потенціал областей, ми виявили, що в регіонах з найвищими соціально-економічними показниками (див. таблиці 1 і 2) структура валового регіонального продукту наближається до такої, що відповідає принципам постіндустріальної економіки (формується в регіонах розвинених країн на базі перетворення знань, науки та інформатизації у безпосередню продуктивну силу).

В системі соціальної сфери (соціально-культурній підсистемі) особливе місце займають освіта та культура. У наш час саме освіта як «найдохідніша»

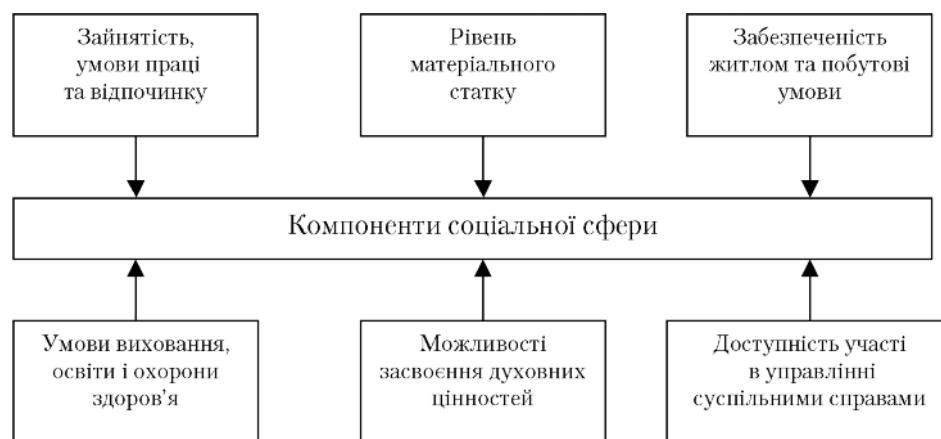

Рис. 1. Основні компоненти соціальної сфери*

* Джерело: Зотов В. Б. Система муніципального управління в схемах: учеб. пособие / В. Б. Зотов. — М. : Ось-89, 2007. — С. 148.

⁸ Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: підручник / С. І. Дорогунцов, Т. А. Заяць, Ю. І. Пітюренко та ін.; за заг. ред. С. І. Дорогунцова. — К. : КНЕУ, 2005. — С. 566.

⁹ Глосарій.ru: електронний словарь. Соціальна філософія. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl/>
¹⁰ Плечко С. П. Соціальна сфера в процесі становлення демократичного суспільства. — Електронний ресурс. — Режим доступу: http://www.cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id.

галузь сфери послуг належить до високотехнологічних (з-поміж інших — сучасні види зв'язку, фінансові послуги, охорона здоров'я та бізнес-послуги). Адже потенціал високорозвинутих країн дозволяє їм зосередити у сфері послуг до 80% усієї зайнятої робочої сили, у тому числі у п'ятеринному секторі (тобто на потреби інтелектуалізації, гуманізації та соціалізації економіки й суспільства) — до 30%. У середньорозвинутих країнах ці показники становлять відповідно 60 та 20%.

Дві провідні галузі сфери послуг виступають основним джерелом економічного, науково-технічного і соціального прогресу — освіта і наука. Останні

забезпечують нові знання, що лежать в основі високотехнологій¹¹.

Рис. 2 засвідчує, що найвищу питому вагу попиту на робочу силу має промисловість у Дніпропетровській області (20,43% сукупного попиту на робочу силу в області), найнижчу питому вагу — сільське господарство в Донецькій області (1,06%), оскільки область має дуже високу промислову освоєність. Найвища питома вага попиту на робочу силу у сфері освіти властива Дніпропетровській області. Причому за співвідношенням попиту на робочу силу освітан і наявної кількості населення Дніпропетровська область займає перше місце. Аналогічний по-

Таблиця 1

Соціально-економічний потенціал областей у 2009 р.

Показники	Найвищий потенціал		Найнижчий потенціал	
	фактичне значення	області / приналежність до економ. району	фактичне значення	області / приналежність до економ. району
Наявні доходи населення, млн грн	77 929	Донецька/ Донецький	9291	Чернівецька/ Карпатський
Доходи населення, млн грн	119 298	м. Київ/ Центральний	12 222	Чернівецька/ Карпатський
Наявний дохід у розрахунку на 1 ос.	27 792,3	м. Київ/ Центральний	10 028,1	Закарпатська/ Карпатський
ВРП, млн грн *	169 564	м. Київ/ Центральний	8833	Чернівецька/ Карпатський
ВРП/1 ос., грн	61 592	м. Київ/ Центральний	9771	Чернівецька/ Карпатський
Найпотужніші ФПП, що формують регіональні ринки	SCM Group (СКМ), ІСД, Interpipe Group, DF Group, ММК ім. Ілліча, Група "Приват"	Донецька, Луганська/ Донецький, м. Київ, Київська/ Центральний, Дніпропетровська, Запорізька/ Придніпровський	"Галнафтогаз", Група "Континіум", "РОСАН", СК "Запад"	Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська/ Карпатський

* ВРП, ВРП/1 ос. (валовий регіональний продукт: дані 2008 р.)

Таблиця 2

Основні галузі економічного потенціалу областей

Області	Галузі
Вінницька	Комплекс переробних галузей АПК, енергетична, паливна, чорна металургія, хімічна, нафтохімічна галузі, машинобудування, будіндустрія
Дніпропетровська	Чорна металургія, машинобудування, нафтохімічна, трубна, енергетична, деревообробна, лакофарбова, цементна промисловість
Донецька	Чорна металургія, електроенергетика, вугільна, машинобудування, металообробка, хімічна, нафтохімічна промисловість
Київська	Машинобудування, електроенергетика, деревообробна, легка, целюлозно-паперова, харчова, нафтохімічна, переробка сільськогосподарської продукції
Львівська	Машинобудування, лісова, легка, деревообробна, хімічна, харчова, індустрія будівельних матеріалів, сільське господарство
Одеська	Харчова промисловість, електроенергетика, машинобудування, металообробка, транспорт та зв'язок, галузі сфери обігу та соціальної сфери
Харківська	Машинобудування, нафтогазова, електроенергетика, хімічна, харчова промисловість
Чернігівська	Харчова, легка промисловість, сільське господарство, деревообробна, целюлозно-паперова промисловість, будівельна галузь

¹¹ Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: підручник / С. І. Дорогунцов, Т. А. Заяць, Ю. І. Пітюренко та ін.; за заг. ред. С. І. Дорогунцова. — К.: КНЕУ, 2005. — С. 566.

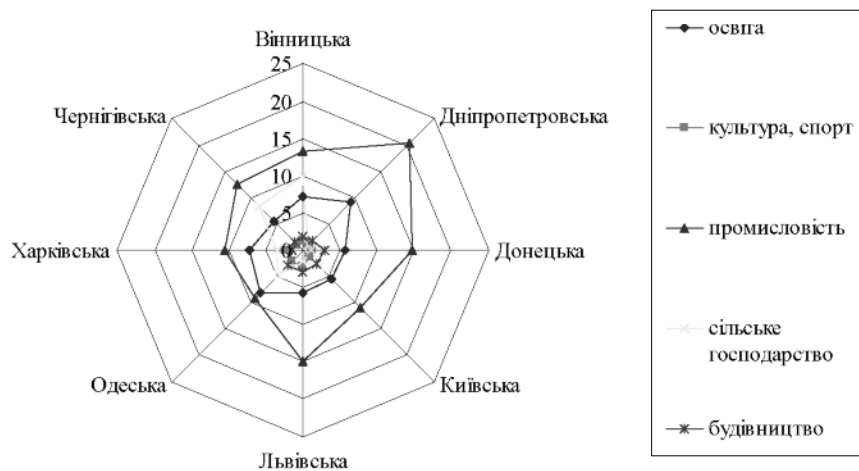

Рис. 2. Попит на робочу силу за видами економічної діяльності (у % до загального попиту на робочу силу в області) у 2009 р.

казник у сфері культури, спорту, надання індивідуальних і комунальних послуг найвищий у Харківській області. До того ж за співвідношенням попиту на працівників культури та спорту і наявної кількості населення Харківська область також на першому місці. Отже, незважаючи на галузеву специфіку Дніпропетровської та Харківської областей, їх політика у сфері зайнятості є гнучкою і відповідає вимогам розбудови ринкової економіки з пріоритетними наукоємними галузями сфери послуг (освіта, охорона здоров'я, сучасні види зв'язку тощо).

За питомою вагою попиту на робочу силу в сільському господарстві переважає Вінницька область, у будівництві – Львівська область (див. рис. 2).

Використовуючи дані Державного комітету статистики України, проведемо аналіз середньомісячної номінальної заробітної плати у досліджуваних видах діяльності за областями (табл. 3)¹².

Відповідно до рис. 2 і табл. 3 можемо констатувати, що нині на тлі низького попиту на робочу силу таких визначальних галузей, як освіта і культура, в цих ВЕД спотерігається низька заробітна плата, що не відповідає вимогам розбудови ринкової економіки і не допустимо для розвинутої країни. Головним напрямом розв'язання проблем зайнятості населення в областях має стати економічне стимулювання платоспроможного попиту на робочу силу. Окремі позитивні ознаки спостерігаємо в Донецькій та Харківській областях. Згідно з даними табл. 3, середній розмір номінальної заробітної плати у сфері освіти в Харківській області перевищує середній по Україні на 7,25% у той час, як у Вінницькій області абсолют-

не відхилення за цим показником складає -10,57%. У сфері культури та спорту середній розмір номінальної заробітної плати у Донецькій області вище відповідного середнього показника по Україні на 55,51%, а у Чернігівській області – нижче на 33,08%. У промисловості лідирує знов-таки Донецька область, де середній розмір номінальної заробітної плати перевищує загальноукраїнський на 15,47%, аутсайдером тут є Вінницька область, де зайняті у цій галузі отримують середню заробітну плату на 22,46% нижчу ніж у середньому по Україні та на 37,93% менше ніж у Донецькій області. У сільському господарстві найвища заробітна плата в Київській області (без урахування м. Києва), найнижча – в Одеській; у будівництві – найвища у Донецькій, а найнижча – в Одеській області.

Сучасна структура зайнятості населення України за галузями соціальної сфери змінилась. За роки незалежності зросла лише частка працівників охорони здоров'я, фізичної культури і соціального забезпечення. Водночас найбільшого зниження зайнятості зазнав сегмент соціальної сфери, що означає гуманітарно-інтелектуальний розвиток (освіта, культура, мистецтво, наука і наукове обслуговування).

Зокрема характеристики ринку праці і трудового потенціалу свідчать про наявність проблем з трудовими ресурсами у кожному економічному районі. Так, у Донецькому економічному районі пропозиція робочої сили більше ніж у шість разів перевищує попит у той час, як питома вага цього району в загальноукраїнській потребі робочої сили

¹² Середньомісячна номінальна заробітна плата за видами економічної діяльності / Держ. ком. статистики України. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

становила у 2009 р. 11,09%. Нагальною проблемою району є значне вивільнення робітників з об'єктів паливно-енергетичного комплексу, викликане закриттям нерентабельних шахт і зменшенням виробництва електроенергії. Це призводить до значних соціально-економічних проблем, особливо в шахтарських селищах. До того ж значно зростає використання робочої сили на виробництвах, які не відповідають сучасним вимогам техніки безпеки та санітарно-екологічним нормам, що призводить до зростання травматизму, особливо у видобувній галузі.

У Придніпровському економічному районі впродовж останніх років високими темпами зростає чисельність працездатного населення у працездатному віці, яке не зайняте трудовою діяльністю.

Трудовий потенціал Східного економічного району характеризується незначним зростанням чисельності зайнятих у всіх сферах економічної діяльності через складні умови функціонування економіки. У районі сформувався ринок праці, який можна охарактеризувати як диференційований по областях за основними тенденціями розвитку¹³. Так, регіональний ринок праці Харківської області характеризується високою мобільністю робочої сили, достатньою

загальною місткістю для працевлаштування наявної чисельності економічно активного населення. Основною причиною зростання безробіття є суперечності між кваліфікаційно-професійними ознаками робочої сили та вимогами до неї з боку підприємств, які відчувають потребу в працівниках високої кваліфікації. Покращення ситуації на ринку праці Харківської області є можливим за умови поширення перекваліфікації та підвищення професійно-фахових властивостей потенційних учасників виробництва, збільшення мобільності робочої сили.

Трудові ресурси Подільського економічного району становлять понад половину загальної чисельності населення. Трудоресурсна ситуація в районі, як і в цілому по Україні, характеризується погіршенням статевовікової структури трудових ресурсів за деякого збільшення їх загальної чисельності. Для регіону з агропромисловою орієнтацією господарства характерним є негативне явище сезонного безробіття, пов'язаного із перервами у сільськогосподарських роботах. У структурі зайнятих найбільше (70%) працює в промисловості, державних установах і організаціях, близько 10% – у сільському господарстві. У районі, особливо в містах, є великі надлишки працездатного населення. Ринок праці райо-

Таблиця 3

Порівняння середньомісячної номінальної заробітної плати за видами економічної діяльності по областях

Області / приналежність до економічного району	Види економічної діяльності									
	освіта		культура*		промисловість		сільське господарство**		будівництво	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Вінницька / Подільський	1295	89,43	1128	72,73	1564	77,54	960	89,22	1623	88,59
Дніпропетровська / Придніпровський	1488	102,76	1939	125,02	2209	109,52	1279	118,87	1566	85,48
Донецька / Донецький	1417	97,86	2412	155,51	2329	115,47	1316	122,3	2039	111,3
Київська / Центральний	1434	99,03	1181	76,14	2150	106,59	1434	133,27	1816	99,13
Львівська / Карпатський	1429	98,69	1296	83,56	1668	82,7	1066	99,07	1512	82,53
Одеська / Причорноморський	1359	93,85	1208	77,89	1741	86,32	821	76,3	1332	72,71
Харківська / Східний	1553	107,25	1200	77,37	1694	83,99	1187	110,32	1988	108,52
Чернігівська / Поліський	1298	89,64	1038	66,92	1606	79,62	939	87,27	1506	82,21

* Культура: діяльність у сфері культури і спорту, відпочинку та розваг, надання індивідуальних та комунальних послуг;

** сільське господарство: сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги;

Примітка: 1, 3, 5, 7, 9 – відповідні абсолютні показники середнього розміру номінальної заробітної плати у 2008 р. за видами економічної діяльності, грн; 2, 4, 6, 8, 10 – відхилення середньомісячної номінальної заробітної плати за видами економічної діяльності від середньої заробітної плати за видами економічної діяльності по Україні, %.

¹³ Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: підручник / С. І. Дорогунцов, Т. А. Заяць, Ю. І. Пітюренко та ін.; за заг. ред. С. І. Дорогунцова. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 713.

Таблиця 4

Повнота реалізації соціальних функцій суб'єктами управління в країнах з різним типом державного устрою

Функції	А			Б			В		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
1. Охорона здоров'я	+	++	-	-	+++	-	-	+	++
2. Освіта	+	++	-	-	+++	-	-	++	++
3. Культура і дозвілля	+	++	-	-	+++	-	-	+++	+
4. Зайнятість і ринок праці	++	-	-	+	++	-	-	++	+
5. Соціальний захист	+++	-	-	+	++	-	+	+++	-
6. Транспорт і зв'язок	+	++	-	-	+++	-	-	+	++
7. Житлове господарство	++	+	+	+	++	+	-	+	++
8. Енергопостачання і водопостачання	++	+	+	+	++	+	-	++	+
9. Будівництво житла і об'єктів міського господарства	++	+	-	-	+++	+	-	+	++
10. Охорона навколишнього середовища	++	+	+		++	+	-	-	++
11. Підтримка ринкових структур і підприємництва	-	-	-	++	+	-	+	++	++

Примітка: А – в країнах з централізованою економікою і управлінням; Б – в країнах з економікою і системою управління, що реформується (Україна); В – в країнах з розвинутою ринковою економікою і розвиненим місцевим самоврядуванням; 1 – держава; 2 – місцеві органи; 3 – населення; (+++) функція практично в повному обсязі реалізується даним суб'єктом; (++) функція реалізується частково; (+) обсяг повноважень в рамках даної функції незначний; (-) повноваження з реалізації даної функції у суб'єкта практично відсутні.

ну характеризується ознаками трудодепресивності у Хмельницькій і Тернопільській областях та дещо кращою ситуацією у Вінницькій області¹⁴.

Основним джерелом формування трудових ресурсів у Карпатському районі є працездатне населення у працездатному віці. У регіоні відбувається процес стабілізації заміщення поколінь. Дія об'єктивних економічних чинників впливає на перерозподіл робочої сили до галузей, зорієнтованих насамперед на надання послуг населенню, а з галузей матеріально-го виробництва – до сфери нематеріального.

Важливим аспектом розвитку соціальної сфери є законодавчо-правова база, спрямована на підтримку децентралізаційних перетворень у державі, результати вивчення якої наведені в табл. 4¹⁵.

Отже, результати соціального розвитку територій залежать від характеру та ефективності діяльності інститутів, що функціонують на цій території, насамперед інституту влади; разом з тим ефективність регіональної соціальної політики у сучасних умовах значною мірою обумовлюється результатами взаємодії органів влади з територіальною громадою.

Висновки. Аналіз ринку праці засвідчив, що важливим джерелом його стабілізації для кожного

економічного району має стати вплив на економічні інтереси суб'єктів господарювання на основі зростання рівня заробітної плати та підвищення мобільності робочої сили. Необхідно створити правову базу сфери самозайнятості, зокрема сформуванню гнучкий ринок праці для кожного району і області, що не характерно сьогодні для жодної з них.

В країнах з розвинутою ринковою економікою і розвиненим місцевим самоврядуванням повнота реалізації соціальних функцій найважливіших, як було доведено вище, галузей – освіти та культури – виконується місцевими органами та населенням у повному обсязі або частково на протигагу України, де реалізація цих функцій повністю покладена на місцеві органи влади.

Стабільний розвиток соціальної сфери сприятиме вдосконаленню структури робочої сили, підвищенню її професійного та культурно-технічного рівня, а також прискоренню темпів науково-технічного прогресу.

Розроблення практичних рекомендацій щодо соціального вирівнювання регіонів України становитиме проблемне поле подальших наукових розвідок.

¹⁴ Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: підручник / С. І. Дорогунцов, Т. А. Заяць, Ю. І. Пітюренко та ін.; за заг. ред. С. І. Дорогунцова. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 800.

¹⁵ Гаврилов А. И. Региональная экономика и управление: учеб. пособие для вузов / А. И. Гаврилов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 239 с.